

Franjo
Frančič

Plačilo za naše stoletje

V.

In stopi Malar na sredo votline, dolgo grivo kljubovalno vrže nazaj, besno kreta, kot da se bori z nevidnim sovražnikom, divje suva predse, zunaj časa in sveta odmevajo njegove besede:

– Govorite mi o delu, o časti, o ljubezni in sreči, a nihče ni nič rekel o svetlobi, mar ni v svetlobi združeno vse?! Le kdo lahko bolje ve, kako ubijalska moč je beline, kako nemogoče je najti tisto pravo

potezo od neštetihi, ki se skušajo dotakniti črte sveta?! Samo krik in glasba sta pred barvami, kdo med vami se poskuša postaviti višje od Stvarnika in ujeti na kos platna ta svet?! Kdo med vami je stal ob jutrih in klečal pred zlatimi krogli, ki so v čudovitem risu lomile pokrajino na dvoje, kdo je jokal in klečal pod cerkvenim odrom, ko je priznaval svojo nemoč, da bi narisal angelove peruti, kdo si je ob jutro prebodel oči, da bi lahko videl, kdo je zaman stal tam s tolkačem in barvami v roki in luč se je bleščala v čarobni zarji, kdo, vas vprašam?! Mar ne šteje le to, kar poskušamo ukrasti času in svetlobi? Zakaj zdaj sadim drevje in se radosten kot otrok čudim, kako vsako leto zacveti, obrodi? Kdo je čarovnik, se sprašujem, stene pa so ostale deviško nedotaknjene, kdo bi si upal potegniti prvo potezo, ki ne bi ujela niti kulis, kaj šele odseva svetlobe sveta, ki jih skuša ujeti naš pogled? In mar ni res, da naše oko tako malo vidi, da je zastrto s sliko, ki jo hočemo videti. In zdaj, ko so jezdec apokalipse spet obiskali našo pokrajino, kdo bi imel toliko moči, da bi naslikal odprte oči mrtveca, ki tipa za svetlobo, ki je ne bo nikdar več uzrl?! In kdo si upa trditi, da nas v prehodu v novo življenje zagrne tema in ne zlata svetloba sreče? Kdo bi prvi priznal, da je tema samo drugi pol, kot je smrt nasprotni rojstvom, in ko se z našim rojstvom rodi naša smrt, se s smrtjo rodi novo rojstvo v večnem kroženju?! In kdo bi si upal iskati druge zgodbe, ne da bi izsanjal svojo, kdo goji prazno upanje, da bo ujel vsaj nekaj drobcev razbitega ogledala?! Kdo bo to jutro zajezdil zlato kroglo in odletel v nebo in z galebi poletel do nam neznanih otokov? Kdo vidi vso to svetlobo, ki se kot kopje zabada v naše srce in mi ponižno molimo, da bi v svoje dlani ujeli le nekaj bežnih zarisov sveta, ki nas obdaja?! Prijatelji, vem, blazen je, govorite, ne ve za realnost, skriva se, niti fresk v kapeli ne more namalati, niti enega samega portreta, nekoč prej pa je, plemiške dame so mi sedele, mestni veljaki prosili, da jih zabeležim v čas, vem, zlomilo se je, počilo in nič več ni

bilo pomembno, ne kdo sem ne od kod sem prišel, le to, da sta človeški napuh in ničevost brezmejna! Niso bogovi zapustili naših krajev, mi smo jih izdali že davno, na tisti točki, ko ni bilo več ponižnosti v nas, ko nismo več znali skleniti rok k molitvi, ko nismo poklekli in poljubili zemlje in dvignili pogleda k nebu! Kdo mi od vas lahko kaj reče o nebu? To se sprašujem, to je moja zgodba, sedmorojenega, svetniku in spoštovanemu očetu, ki me je kot otroka dal v uk k velikem mojstru, ki se je izkazal zgolj za dovršenega risarja, človeku, ki je preživel srečno otroštvo, človeku, ki zdaj stoji tu pred vami in vas sprašuje: kaj je svetloba?!

Nihče mu ni odgovoril, ko je razkoračen, solznih oči stal tam sredi votline in dvigoval roke k nebu, ki ga ni bilo moč uzreti. Za trenutek smo se zaprli nazaj v svoje lupine.

VI.

Prvi zublji ognja so prijetno zagoreli, ko se je oglasil Giorgio vojščak: – Vsak med nami lahko trdi, da je njegov pekel, ki ga nosi v sebi, najhujši, najtežji. Poglejte te roke, umazale so se s krvjo, ne zaradi časti in slave, niti zaradi veččine, ki jo nosi naš rod, niti zaradi zlata in bogastva. Tako pač je, ko greš prvič mimo neopisljive groze, ko ti je dana izbira, ti ali tvoji sovražnik, tvoje ali njegovo življenje, ko prvič zamahneš z mečem in rdeče zamezi, niti ne sliši krika, kaj šele, da bi ujel pogled, ne, šele potem. Šele potem, ko se vračaš z bojišča in trupla nametana ležijo kot posekana drevesa, pomisliš, da so bili to nekoč živi ljudje, da bi lahko bil ti med njimi. In zdaj, kaj počnem tu, moje mesto bi bilo zunaj, sredi bojnega meteža, sta se led in strah naselila v moji krvi? Ne, udje so manj okretni, a roka še vedno večje suka meč, še bi kopje poletelo tja, kamor bi ga zalučala misel, kaj počnem v tej luknji z vami? Je čas zanosa, želje po moči in je čas kesanja in tihe molitve za vse, ki so umrli pod mojo roko. Vojne so bile in bodo, nihče ne bo znal končno odgovoriti zakaj, morda le to, da je zlo prevladujoče gibalo, ki žene človeštvo naprej ali nazaj, morda pa stojimo na mestu. Ne, človeški rod se ni spremenil, znanje, vse po čemer se loči od živali, je usmeril bolj v to, kako bi škodoval sočloveku, kot pa mu pomagal. Ne gre samo za domovino, imetje, zemljo, to volčje se skriva v vsakem od nas. In ko sem se prvič odpravil na bojišče, nikar me ne sprašujte čemu, je otrok v meni še živel, branil mi je, da storim smrtni greh. In nato se je zgodilo. Spominjam se, kot bi bilo včeraj. Trdo je udarilo železo ob meso in pšenični lasje so se razsuli v mlaki krvi, jaz pa sem stal tam zasačen in začuden, čemu in zakaj sem to storil. In treba je slediti novim karavanam, krvi in vojn ni nikoli dovolj, sovraštvo je brezmejno, tako malo je treba, da se prelevi v vojni bes. In vsak nosi svoj pekel sam, nihče ga ne more namesto njega. Ob belih nočeh se zdaj vračajo obrazi, ki so obležali pod mojim mečem, nič ne obtožujejo, samo stojijo tam in preganjajo spanec. Nešteto nespečnih noči se prebujam in zrem v temo,

oprezam za cviljenjem vrat, za malimi šumi, ko počí suha veja ali ko se oglasi zlohlotni čukov glas. K smrti kliče in šele s smrtjo je poravnano in odpuščeno.

Tako je zvenel njegov zamolkli glas, niti trenil ni, pogled je imel uprt v tla in mnogi smo se zavedeli, kako malo smo ga poznali, kako drug mimo drugega smo živeli prej. Za hip je bilo znova slišati odmev topota konjskih kopit, za hip je spet krik umirajočega predrl steno skale in nas zaledenil v strašljivi grozi in spoznanju, kaj se dogaja na oni strani, ki smo ji tako srečno ubežali.

VII.

Vsi smo se čudili, kako dolgo se je zadrževal Nori knez, kako je znal začuda prisluhniti drugim kljub temu, da je hlastno pil vino iz pletenke.

– Vem, kako me kličete, ne moti me, nič sramotnega ni v tem imenu, kaj pa je norost, če ne samo to, da si različen od črede? In jaz sem bil vedno, tako je bilo zapisano v zvezdah. Govorili ste o človeški naturi, o živali, ki se skriva v vsakem od nas, o plemenitih čustvih in nizkotnostih, sam naj dodam le to, da je tempelj in temelj otroštvo, tu so korenine, če jih posekaš, nikdar več ne zraste košato drevo. Moj oče, gotovo se cvre v peklu, ni le psoval burje in mučil svoje podložnike, ni le preklinjal za vsako malenkost, ni le mučil svoje žene, ki mu je šele v tretje povila sina, mene, ki me je ob rojstvu zavrgel in razglasil za pankrta, in me že kot otroka poslal v svet, da je moja mati dneve in noči klicala za menoj: joj, moj sine, kam mi greš ti v svet, žalosten je moj obraz, uboga jaz sirota! Pa niso bile posredi ob mojem rojstvu ne štrige ali štrigoni, ne zle vile, ne besede uroka, za čisto navadno stavo je šlo. Moj oče je bil nezmeren uživač, ki se je predajal ženskam in vinu, v tem sem mu podoben, rad se je spravljal na siromake in zapeljeval njihove hčere in žene. Devet mesecev pred mojim rojstvom sreča tako enega od revežev, ki se ni pustil ustrahovati, ne, celo drznil se mu je ponuditi stavo, da se lahko zvečer prikrade v spalnico njegove žene. Oče je stavo sprèjel; in ko je to noč, ki je zaznamovala moje življenje, videl na polju moža, kako se premika v sencah teme, je ustrelil vanj, in rdeče se je izlilo po zlati pšenici. A ko je prišel do moža, ležečega na tleh, je opazil prevaro, da gre za lutko, ki leži v rdečem vinu. Pohitel je nazaj, a kmetov šal je že vihral na zakonski postelji mojih roditeljev. Zaman so bile vse materine prošnje in rotnje, dan si je zapomnil in po devetih mesecih mu je mati rodila mene, prvorojenca. Prisegala je, da gre za urok, da ni nikdar dala telesa nikomur razen možu, zaman se je zaklinjala, oba sva padla v nemilost pri njem, dal naju je izgnati. Isti dan je usmrtil tudi revnega kmeta, ki ga je prevaral. A zlo rodi samo novo zlo in očetova kri kliče k maščevanju, sekira, ki je pobila mojega očeta, je terjala in izterjala žrtev, ki je bila zapisana pod prisego maščevanja. Sedem let sva z materjo živela kot izobčenca, berača, preden sva se vrnila na razvalino doma, sedem

let ponižanj, prosjačenja, bega, sedem let sramote, klečeplazenja in življenja v blatu. Sedem let, ki te zaznamuje in ožigosa, zato zdaj jemljem, kar mi je bilo vzeto, zato v vseh ženskah ne najdem niti ene, ki bi bila vredna materine podobe, ki bi bila njena bleda senca, zato pijem, da pozabim, kar ni moč pozabiti.

Ritensko se je umaknil iz kroga in nagnil iz flaškona, da mu je vino teklo po vratu. Bil je kot izgubljen otrok, ki se skuša rešiti z masko divjega moža, a maska je bila že prašna in utrujena.

VIII.

Vedno znova se je vračal varljiv občutek brezčasja med nas, bili smo povezani in ne, srečavali smo se, živeli smo skupaj, pa se nismo poznali. Ne zato, ker ne bi tega želeli, prej, ker nismo zmogli, da bi odprtih src stopili drug do drugega in si pogledali v oči. Bilo je, kot da smo dneve, mesece, leta zaprti v votlino, da živimo v nekem drugem času in je to samo priprava za drugo življenje. Ali pa je bila povezanost zgolj prisilna zaradi ogroženosti, bili smo v krogu in spet ne. Ženska, ki se je bala svetlobe, je šele takrat, ko je ogenj zamrl, zbrala dovolj poguma, da bi v nekaj raztrganih stavkih povedala svojo zgodbo življenja. Včasih je tako, da so besede odveč, en sam dotik in pogled povesta več.

– Vse stole ob mojem rojstvu so obrnili z nogami proti nebu, na stenah so visele blagoslovljene oljčne vejice, česnove kite in prah pepela kresnega ognja, ker so se bali . . . ne, da bi moja mati stopila v stopinje štrige, ne da bi ona vedela, kdaj se je zgodilo, tisti prvi čas rose, mehka preja in zibanje, popevanje, oja nina nejna, jabolka rumena . . . ne tisti čas, ko je botra naredila svilnato tančico nad mojo zibko, ko so ponoči prižigali kadila in je človek, ki je bil moj oče, živel daleč stran, ne, zgodilo se je mnogo kasneje . . . rasla sem kot breza in starejši vaščani se ne spominjajo take krasotice v teh krajih, mater je skrbelo, da postanem prezgodnji plen tujega možkega, da me ugrabijo, da me odnese knezov sel še otroka, ki je ob večerih zrl v luno in pel skupaj z botro . . . sedmo leto sem dopolnila, ko se je vrnil on, moj hudičev oče, tri leta se je zadržal, nato se je pekel začel, vedno enako, vedno s snopom ubijalske svetlobe, ki je udarila preko vrat, in prisluškovanje, in strah, in koraki so vse bližje, o bog, vrata se odpro, svetloba naznani njegovo senco, o bog, kako bo bolelo, kaj naj storim, če bom kričala, me bo ubil, če bom povedala materi, mi ne bo verjela, kako je bolelo, neopisljiva bolečina, ko te razdvojijo, ko si na dvoje in te skuša neznanska teža zadušiti . . . ko udari znova svetloba, ko pride on, z vleče se name in me prikuje na posteljo, ko me naskoči, vrata se ne odpro več, ni več tistih drugih korakov, ki bi me rešili . . . mar ona ne ve, mar se ga tako boji, še bolj kot jaz, kaj naj storim, sovražim noč, prisluškujem, oprezam, že prihaja, skrbi me, kako naj zalezem vase, tako strah me je, tako bi zakričala pa se bojim, in ne morem več vstati, ona ve, krvavih oči pretepena sedi za mizo in pripravlja večerjo, spet bo noč, znova odmev korakov, spet

ubijalska svetloba, ki bo prinesla njegovo ogromno senco, kako bo bolelo, kot da umreš... in tako, po treh letih, ga je na poti pričakala bela žena s kosirjem, razmesarjen je obležal na križpotju, govorili so, da je bila moja mati, pa ne bo res, ona je bila takrat doma, tisti večer, govorili so, da so našli njen kosir, da so ga razmesarili potepuški psi, da nikoli niso našli njegove glave, govorili so, da so ga plesoči okostnjaki, govorili so, da ni bilo kaj zakopati... bilo je prepozno, večer in noč nosita odrešitev in strah, samo da v daljavi zaslišim odmev korakov, samo da se lunini žarki prebijejo čez špranje polken, samo da huščne senca mačke mimo, tako strah me je, tako prekleto strah, da boli že ob sami misli na svetlobo...

Ihti, umakne se, kot vsak prej, in vendar je tu z nami, njena usoda, njen črni šal, ki si ga pokriva prek glave. Štrcelj se jo skuša ljubeče dotakniti. Ne vidi ga, a vseeno instinktivno odskoči kot plašna srna, ki je premnogokrat srečala lovce.

IX.

Besede, takšne in drugačne, samo te bodo ostale, obrazi bodo pozabljeni, pepel v očeh in klici iz teme votline, ki nas je skrila. Vsak med nami je bil svet zase, vsak svoja zvezda na nebu in šele s Pevcem – grobarjem se je oglasila pesem:

– Ne vem, kaj mislite o meni, je štrigon ali krstenjak, ni moja krivda, če je v naši vasi več pogrebov kot rojstev, rad bi zapel ob zibki, raje kot ob krsti, a obe sta iz lesa, ne pozabite, življenje pa, nekje vmes, takole:

... kaj je težko,
 ko nič ne boli,
 težko je umreti,
 ko nič ne boli,
 oja nina nejna,
 še težje je ljubiti,
 kar srcu drago ni,
 oja nina nejna,
 kar srcu drago ni...
 Je to življenje? Ne vem? Je ena sama ljubezen?
 ... sinoči sem sanjala,
 da je dragi pri meni spal,
 pa se zbudim sama, žalostna,
 dragi moj v tujem svetu blodi,
 oja, nina rožica rdeča,
 kje si, dragi, da te ob sebi ne najdem...
 In kaj je ljubezen? Ne vem?
 ... dekle je rože trgala,
 sredi polja sama zaspala,
 do nje pride dečko mlad,

zakaj si zaspala, deklica,
 sprašuje mlad junak,
 rože so ti ovenele,
 nisi me dovolj ljubila,
 drugega si omožila,
 se deklica prebudila,
 drugi so me omožili,
 bridko spregovori,
 ta ima zlata in srebra,
 a ljubezni moje nima . . .

In smrt? Ne vem?

. . . joj, mladenič, lepi,
 kam si ti šel,
 žalostni otroci tvoji,
 žena objokana sirota,
 oj, junak, mladi, kam si ti šel,
 v zemljo črno,
 v zemljo težko,
 brez slovesa,
 joj, kam si ti šel . . .

A jaz raje zapojem tisto, ki srce razplamti, ki botro luno prebudi,
 ki v rokah sonce nosi:

. . . gremo, gremo, nič ne stojmo,
 veliko dela nas še čaka,
 oja, nina nena,
 trava je zelena,
 oja, nina nena,
 jabolka rumena,
 vinca na mizo,
 tara nina naj,
 gremo, gremo . . .

In pleše sredi votline, kot da je sam, ne meni se za nas, šele ko pesem
 v odmevu zamre, sede spet in se v ritmu pozibava.

X.

In stopi Štrclj iz kroga, smešno se prekopicuje in poplesava, ne more
 iz svoje kože burkeža, ki mu ni nič sveto, najmanj pa njegova pohabljenost.

– Vidite te nožice, samo kopita še potrebujem in v galop, neko
 mesečno noč, skupaj s štrigami zaplešem na razpotjih, skupaj s potepuškiimi
 psi in okostnjaki, o, kako bo presenečena mamica moja, ki me je ljubko-
 vala, dokler se ni zgodilo, da nisem rasel več, noge so se skrivenčile v krog
 in moja mamica je zaplakala, o koga sem rodila, spako, a oče ni točil solz,
 s hiše se naj pobere, ni več moj prvorojenec, kako naj šantavec prevzame
 posestvo, so rekli, pojdi, z bogom in ne prikaži se več, nimaš ne imena, ne

družine, hopsasa, tralala. Samo jaz jim še pokažem, veliko noči veslam v čolnu tam na podstrešju, peska sem si nanosil, vej, kot na obali je, veslam in veslam in počasi se mi bodo noge spet zravnale, kot srna bom stekel nazaj k njim in jim pljunil v obraz, najprej moji prekleti mamici, ki me je zavrgla kot kukavica svoje jajce, nato svojemu očetu, ki sem se mu gabil, nato pobijem svoje brate in zavladam svetu, tam doli ob reki, kakšna zemlja, dneve in dneve jo orješ, pa ne izorješ, koliko zelenja in gajev, koliko sočnih rdečih jabolk, vse bo moje, ko se zgodi, zato tudi kričim čudež, čudež, tu, v tej prekleti luknji, med temi parcelami, ko je zemlja nizko na tleh in suša udari s silno močjo, tu, kjer ni otroškega vrišča in se še karavane redko ustavijo, tu, kjer po trikrat na dan jedo polento z olivnim oljem, tu, kjer smo same pokveke, od angelov izdane, od boga pozabljene, ha, ha, hopsasa. Kričim čudež, čudež, nekoč bom zajahal zlato kroglo, poletel bom na njej sredi neba, med galebe in kormorane poletim, v smehu in radosti, stran od teh temnih krajev, na čudežni daljni otok poletim, niti pozdravim vas ne, tujec med tujci, mi siromaki, ne bi bilo bolje, da bi pustili, da nas sablja poseka, saj tako ne bi bilo nobene škode, nihče ne bi žaloval za nami, vsemu svetu bi bilo vseeno, če svet sploh je, tam zunaj, tralala, če čas sploh je, če sploh vemo, kdo smo in kje smo, od kod smo in kam gremo, zato ni niti cerkve v naših krajih, niti popa ne duhovnika, samo sel, ki prinaša novice, kriči: vojna bo, vojna, pripravite se, ljudje, bolezen bo, huda bolezen, pripravite se, ljudje, huda toča bo, dolgotrajna suša, kolera, o, vse za vas, ljudje moji, meni pa je vseeno, grem v svoj kažun in veslam, pogovarjam se z ognjem in luno, uspelo mi bo, čudež, pravi čudež, takrat pojezdim do svoje ljube mamice, pljunem jo, zbijem na tla, očetu zasadam meč v srce, bratom razpolovim glave na dvoje, pobijem jih kot pse, moje ljube sorodnike, mojo famlijo, tam doli ob reki, v zelenih gajih žive, samo še na čudež čakam, na čudež, dragi moji, tralala, hopsasa.

In je tekel na svojih skrotovičeno kratkih nogah sem in tja, besno zajedljiv, posmehljivo vesel, preklinjajoč svet, življenje, ljudi in sebe.

XI.

In končno se je oglasil Župan za vse čase. Zadnji, s svojo počasno in glasno govorico. Meril nas je z očmi, kot da je za vsakega od nas on sam odgovoren, kot da ne bi vedeli, da je ženo in otroke poslal že mesece prej v bližnje pristanišče. Je slutil, je poznal poti usode, kdo je bil ta človek, ki mu je dedno pripadala čast in teža oblasti?

– Poslušal sem vas, prav vse, o vaših nesrečah in tubah, prisluhnil sem petju in žalostinkam, malo veselega je bilo slišati. Kot da so naši kraji s prekletstvom zaznamovani, slišal sem vas, samo niti eden od vas ne ve, kaj je resnična samota. Da, kot ste rekli, vsak nosi svoj pekel, za vsakega je njegova teža na prsih najhujša, samo, vprašam vas, če ne bi bilo mene, bi sedeli tu na varnem? Ne, ne pričakujem nobene besede zahvale od vas, vem, mnogi ste mi zavistni, pa ni za kaj, drugi me gledate postrani, pa ne

veste, da je oblast največja samota. Koliko noči sem premleval popotnico, ki mi jo je zapustil oče. Zakaj ravno jaz, zakaj ne morem živeti kot vsi drugi? Pred smrtjo mi je zaupal čarne besede, ki odpirajo živo skalo, a nič mi ni povedal o tem, da se me bodo ljudje bali, se me izogibali, kaj šele, da bi bil deležen iskrene in sončne besede! Prav, vsega se človek navadi, najbolj trpežna žival je. Ko sem poslušal vaša praznoverja, sem dobil le potrditev, da tako, kot je, bo stoletja ostalo. Nič, prav nič se ni od zla v človeku premaknilo na dobro. Na vse nas je legla bolna duša v otroštvu, vsi mi hodimo po stari poti naših prednikov. Res ne bo nikoli drugače? Ni meje med lažjo in resnico, kot tisti človek smo, ki je po grahu splezal do nebes, nato pa se ni upal vstopiti. Gorje je, da naše žene večkrat dojijo mlade pse kot svoje otroke, gorje je, da nam najboljši bežijo v svet, gorje je, da ne znamo življenju pogledati v obraz, da za vse krivimo usodo in zvezde, da ničesar ne spremenimo pri sebi. Kot da ni dovolj bolezni, vojn in ujm, kot da ni dovolj krvi, preprirov in sovraštva.

Če nas niso ugonobili drugi, se bomo sami.

In takole ponavljam za svojim očetom:

prišel bo čas, ko bodo kočije brez konj vozile po zemlji,
 prišel bo čas, ko bodo sveče in luči brez petroleja gorele,
 prišel bo čas, ko bodo železne ptice po zraku letele,
 prišel bo čas, ko bo ves svet z žico vezan,
 prišel bo čas, ko se bo preko zidu slišalo,
 prišel bo čas, ko bodo starši otroke preklinjali,
 prišel bo čas, ko bo brat brata sovražil,
 prišel bo čas, ko bodo ljudje umirali od neznane neozdravljive bolezni,
 prišel bo čas, ko bo vsak živel le zase,
 prišel bo čas še bolj strašnih morij in vojn,
 prišel bo čas, ko bomo beli in sami!

S temi težkimi prerokbami je Župan za vse čase končal svoj nagovor in se truden sesedel k zadnjim ostankom ognja, ki je zamiral.

XII.

In nato je votlino preplavila dolga, napeta tišina. Vse oči so bile uprte vame.

– Pisar, kdaj boš pa ti povedal svojo zgodbo? je glasno vprašal Župan za vse čase.

Nisem znal takoj odgovoriti.

– Moja zgodba ni iz tega časa, sem s težavo spregovoril, niti ne vem, kaj počnem tu.

Samo prikimali so. Čas našega prisilnega ujetništva se je iztekal. Razgledoval sem se za obrazi, da ne bi prezrl njihovih izrazov, pa ni šlo, poteze so postale zabrisane, plavale so v čudnem vijoličnem mraku. Podobe so se

zvrstile s tako naglico, vse boš pozabil, prav vse, v tistem tvojem drugem svetu, je grozil vreščoč glas, ničesar, ničesar si ne boš zapomnil.

Svetlobni pok je preparal temo.

Krčevito sem stiskal popisane liste, kot da mi jih hoče ugrabiti kakšna čarovniška sila.

DRUGI DEL

I.

Ne, ne moreš živeti v preteklosti, prav, zgodbe so potrkale same, na njihovih obrazih si iskal svoj čas, ni bil beg, prej nenavadno zamaknjeno stanje, ki ga ni moč opisati. In tudi zdaj, to poletno jutro, sam sediš na kamnitem zidku in se čudiš, koliko rodov je te kamne postavljalo drugega poleg drugega, kot simboli so, zapisi misli, ki naj ne utonejo v pozabo. Brez teh zidov bi zemljo odplavilo do morja, brez te zemlje ne bi bilo moč preživeti, in ljubezen je ta moč, ki napaja, ljubezen do te zemlje, da rodovi lahko prežive.

In podvoji se, tuleča sirena odmeva med zarisi neba, pokrajine in pogledom, ki se trudi ujeti trdne, fiksne točke, pogled išče jeklene ptice, ki bljuvajo ogenj in smrt, pogled tipa proti votlini, srca išče, čarobne besede, da bi se hrib odprl, bi te skrilo v svoj varni trebuh. A ni mogoče, ni pravih urokov, niti toliko moči ni, da bi vse popisane liste zalučal v veter, da bi se predal otopelosti črede. Pred zrcalom se ne da pobegniti, naj bo brez števila življenj, tisto, ki ga živiš zdaj in tu, edino šteje.

A se vseeno sprašuješ po koreninah, vseeno ljubeče spravljaš te zapiske, vseeno si očaran in srečen, da so te zgodbe potrkale same, kljub vsemu je to tisto jedro, ki ti daje občutje, da se energija ne izgublja v nič. Kot samica, ko rodi.

Kot drevo, ki čuti plodove v cvetu.

Kot morje, ki ve za vsak val.

Kot te besede, ki bi jih rad ujel v reko, ki naj teče do drugih svetov, drugih kozmosov. Zakaj je tako čudežno, zakaj moraš storiti prav to, igrati vlogo pisarja? Kdaj in kje je bilo odločeno? Ne veš, samo po slepi intuiciji tipaš v temo in moliš za prava pajkova znamenja, ki zapolnjujejo belino lista.

Kot samica bi bil rad.

Kot drevo.

Kot morje.

In hrib stoji za teboj, ozelenele terase, sadovnjaki in vinogradi, tako pomirjujoče trdno je, tako osvobajajoče. A iščeš naprej, v vseh teh starih legendah iščeš ljudi, ki si jih srečeval v tem življenju, težko priznaš, kot se je težko zazreti v ogledalo, ki leži v drobcih nekega zgrešenega jutra.

Odpraviš se do obale, brez kril in želje, da bi se ozrl nazaj. Nič ni težjega od iskanja lastne podobe, nič ni lažjega, kot steči za bežečo senco, ki si ji sledil včeraj.

Odrineš misel na brezčasje, vidiš pristanišče onkraj obale, slišiš mogočno pesem morja, ki z neštetiimi vali liže kamnite rane obale.

Grem, rečem na glas, grem, kričim, nazaj na začasno osvobojeno ozemlje, grem, tulim, preko zidov, do novih zgodb, ki jih ujamem v dlani in poskušam iztrgati izbrisu časa.

Sirena ne tuli več, znan zamolkel glas mi reče:

– Ne gre za več zgodb, ena in ista je, njen naslov je Plačilo za tvoje in naše stoletje.

II.

In potem tisti znani nemir, ko samodejno preklopiš, sedeš v avto, kot preganjana žival oddrviš v meglo noči.

In tok misli pridrvi sam, kot igra, da se nekoč spet odpelješ v noč, neka deklica bo sedela ob tvoji strani, brez oči, ust in obraza, umrla bo pred teboj, ti pa ne boš mogel ničesar storiti. Vidiš jo, na dosegu roke je ta privid, prihodnost in preteklost sta spet zabrisani, samo cesta je, kot velik oder, in ti igraš vlogo, ki so ti jo dodelili. Bežiš stran od začasno osvobojenega ozemlja, pred zgodbami, ki same trkajo na vrata noči, bežiš pred sabo.

Ceste so polne španskih jezdecev, le s težavo se po lokalnih makadamih prebiješ do predmestja. Zastave visijo na drogovih kot cunje, gnezda iz vreč, napoljenih s peskom, uniformiranci z orožjem, ki kričijo in mahajo, tuleči zvok sirene.

Helikopter nizko preleti stavbe, mogočni snop reflektorja kot oko išče žrtev. Kačji blisk rafalov in pok ognja, ko železje v nizkem loku pade na asfalt in eksplodira. Goreče truplo se skuša premakniti, iztegne roko, plazi se, samo za trenutek, dva, v tistem zadnjem predsmrtnem krču.

In obmiruje. Pritečejo uniformiranci z orožjem, ukazi, klici, kretnje. V ozadju se zablešči fleš.

Tudi on je plačal temu stoletju.

In moraš ustaviti, avtobusi, ki so povprek postavljeni, zapirajo vhod v center mesta.

Z grozo se zazreš v dlani. Drobne kaplje krvi se lesketajo na koži.

Vztrajno vrtiliš telefonsko številnico, z nekim zaporedjem šifre, ki kliče v eno od betonskih živali na drugi strani mesta.

– Pridi, čakam te na starem kraju, rečeš in odložiš.

– Si nor, si nor, ujameš odmev.

Čakaš na mostu in sem in tja pridrvi terensko vozilo policije, vojske. Tako neresnično je vse skupaj, sence, pošasti, groza, ki se naseli v prostoru, groza nasilja vojne.

– Kaj je s tabo, hočeš, da naju ubijejo! reče njen glas.

– Kdo naju bo ubil? vprašam.

– O ti, otrok, reče in me pograbi za roko in odvleče v svoj brlog.

Postelja je ozka, tema mehka kot žamet. Zastoka.

– Še vedno me boli, če prodreš vame, govori sama sebi. Ta vojna mi bo požrla vse živce. Ničesar več ne razumem.

In skušaš biti pozoren in nežen. A jo vseeno boli.

– Preozka sem, pustiva raje, prosil.

Igraš se z njeno bradavico, sesaš jo.

– Ne, prekleto, rekla sem ne!

In ko nočeš zjutraj odgrniti zavese, zakriči v obupu;

– Ne svetlobe, tako se bojim svetlobe!

Za trenutek ujameš plakate znane podobe, ki so razobešeni na zidovih stavbe, ki stoji nasproti bloka. Da, Župan za vse čase.

Spet zagrneš zavese, zadelaš okna.

– Pridi, skupaj bova počakala na novo noč.

Absurdolinke

(1989, 1990, 1991–92)

Viktor
Konjar

ENA POSLEDNIJH PRIDIG
(Jesen '89)

Kar nas je pod skupno streho,
moramo se domeniti:
ker je hiša v slabem stanju,
jo je treba obnoviti.

To, da vsak počenja svoje
in ravna, kot se mu hoče,
več ne gre. Zato takole:
jaz, ki sem v tej hiši oče

in edini vem, kaj hočem,
opozarjam vso družino,